

middeleeuwsche gedachte: in de middeleeuwen wordt de germaansche wereld van het christelijk beginsel doordrongen. De Germaan en het christendom zijn elkaër verwant, daarom voelen ze zich tot elkander getrokken. Maar 't christendom was niet de oorspronkelijke godsdienst van den Germaan: deze moest zijn verleden verloochenen, de goden zijner vaders verzaken. Van daar strijd, verzet. De oude goden blijven rondspoken, en nog als spoken zijn ze den Germaan lief. Die strijd, die tweespalt spiegelt zich af in de kunst der middeleeuwen: te vergeefs zoekt gij daar de rust, de kalmte van het antieke; 't is hier een worstelen, een worden, een ontwikkelen, en de godsdienst behoudt, ook om den vorm, waarin ze den Germaan werd gebragt, iets tegennatuurlijks, iets spiritualistisch, iets tegenzinnelijks. Toen in 't jaar 1000 niet, zoo als men verwacht had, de wereld was vergaan, herademde men, een gloeiende ijver voor de godsdienst ontbrandde; kloosters en kerken verrezen, de kunst nam een zeer sterk sprekende uitdrukking aan. De kunst der 11de en vooral der 12de eeuw, gij weet het, heeft een zeer bepaald christelijk karakter, een rijke symboliek; al het beeldhouwwerk, dat uit dien tijd hier was overgebleven, drukte ook dit grond-idee uit: Christus zegeviert over de zonde, het christendom over het heidendom. De kunst beeldhouwde lofliederen op de zegepraal van het Evangelie en profeteerde in beeldspraak de komst van het godsrijk. Toen deze feestzaal verrees, bloeide de christelijke ridderschap; drie onzer Landgraven namen het kruis, Lodewijk de Vrome, die op Cyprus stierf, Herman I en Lodewijk de Heilige, die gade en kroost, rust en leven offerde voor de zaak van zijn Heer; 't was de eeuw toen helden sneefden voor een zaak, die hun de grootste was, en dichters zongen van een dood, die hun de schoonste was.

De rigting waarin de kunstenaar zich moest bewegen, als hij in waarheid hersteller van de feestzaal zou zijn, die